

POHJOIS-SAVON LUONNONSUOJELUPIIRI RY:N LAUSUNTO POHJOIS-SAVON MAAKUNTAKAAVA 2040:N 3. VAIHEEN LUONNOKSEEN

Pohjois-Savon luonnonsuojelupiiri ry kiittää mahdollisuudesta lausua Pohjois-Savon maakuntakaava 2040:n 3. vaiheen kaavaluonnoksesta.

Tässä maakuntakaavan 3. vaiheessa käsitellään energiantuotantoon liittyviä teemoja (aurinko, tuulivoima ja vety). Pohjois-Savon luonnonsuojelupiiri haluaa muistuttaa, että myös uusiutuvan energian tuotannolla voi olla haitallisia vaikutuksia luonnon monimuotoisuudelle. Näitä haittoja voidaan lieventää ja välttää huolellisella sijoittelun suunnittelulla, jossa maakuntakaavalla on erityisen tärkeä ohjaava rooli.

Tässä lausunnossa kommentoimme kolmea erityisen ongelmallista tuulivoimapotentialista aluetta, aurinkovoimaa koskevaa kaavamääräystä, sähkönsiirron yhteystarvetta sekä maakuntakaavan vaikutusten arviointia.

TUULIVOIMAPOTENTIALISET ALUEET

PIENI MUJUMÄKI

Pienen Mujumäen tuulivoimapotentialinen alue on osoitettu Konnevesi-järven ja Etelä-Konneveden kansallispuiston lähivaikutusalueelle. Etelä-Konneveden aluetta on kehitetty yhteistuumin jo vuosikymmenien ajan luontoarvot, maisemat sekä matkailu ja virkistys edellä. Tästä on osoituksena mm. rantojensuojeluohjelma, laajat Natura 2000 -alueet, kansallispuiston perustaminen sekä aiemmat maakuntakaavat. Voimassa olevassa maakuntakaava 2040:n 2. vaiheessa alue on matkailun ja virkistyskehittämisyöhykettä ja luonnon ydinaluetta.

Pohjois-Savon luonnonsuojelupiiri toteaa, että tuulivoimayhtiön kiinnostuminen alueesta ei saisi heijastua maakuntamme valtakunnallisestikin merkittävän luontohelmen pitkäjänteisenä jatkuneeseen kehitystyöhön.

Pienen Mujumäen vaikutusalueella on laajoja, rakentamattomia ja yhtenäisiä metsäalueita, joiden vuoksi se on tärkeä ekologinen yhteys Pohjois-Savon ja Keski-Suomen maakuntien luontokeskittymien välillä. Ekologisista yhteyksistä tulisi huolehtia myös maakuntakaavoituksessa huomioon otettavien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden mukaan.

Keski-Suomessa Pienen Mujumäen vaikutusalue on osa maakuntakaava 2040:n viherrakenteessa tunnistettua arvokasta luontokohteiden keskittymää. Pohjois-Savon luonnon monimuotoisuuden toimeenpanosuunnitelmassa alueelle on tunnistettu Etelä-Konneveden

monimuotoisuuskeskittymä, yksi maakuntamme luonnon monimuotoisuudelle arvokkaimista alueista, jonne myös erilaisia ennallistamistoimia on taloudellisesti kannattavinta keskittää. Huomautamme, että luontoarvomarkkinat ovat vasta kehittymässä, ja alueen hyvin säilyneillä luontoarvoilla ja ennallistamispotentiaalilla voi lähitulevaisuudessa olla myös taloudellista merkitystä.

Molemmilla puolilla maakuntarajaa seutu on tunnistettu maakuntakaavoituksen yhteydessä hiljaiseksi alueeksi. Tällaiset alueet muuttuvat koko ajan harvinaisemmiksi, minkä vuoksi jäljellä olevien hiljaisten ja valosaasteettomien seutujen turvaaminen on tärkeää.

Pienen Mujumäen tuulivoimapotentialinen alue sijaitsee linnustollisesti arvokkaiden alueiden (mm. Natura 2000 SPA-alue, FINIBA-alue ja kansallispuisto) välittömässä läheisyydessä. Lintudirektiivin mukaisen Konnevesi-Kalaja-Niinivuori Natura 2000 SPA-alueen suojeluperusteena on useita törmäysriskille alttiita päiväpetolintuja, kuten mehiläishaukka, nuolihaukka ja hiirihaukka sekä yksi salassapidettävä laji. Lisäksi tuulivoiman häirintävaihtokutukselle alttiita lajeja ovat mm. kuikka, viirupöllö, helmipöllö, varpuspöllö, huuhkaja ja kurki.

Etäisyys Pieneltä Mujumäeltä Natura SPA-alueeseen on vain 1,6 km. Esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaan energia- ja ilmastovaihemaakuntakaavan selvityksissä alle kahden kilometrin etäisyydellä sijaitsevien SPA-alueiden suojeluarvoille arvioitiin kohdistuvan asteikon korkein eli todennäköinen ja suuri riski. Tuulivoimapotentialiaa ei mielestämme pitäisi Pienen Mujumäen tavoin kaavoittaa ollenkaan näin lähelle Natura 2000 -verkoston SPA-alueita eikä mitakaan linnustollisesti arvokkaita alueita. Luonnonsuojelulain 35 §:n mukainen Natura-arviointi on todennäköisesti tehtävä, mikäli alueen tarkastelua maakuntakaavassa vielä jostain syystä jatketaan. Luonnonsuojelupiirin mielestä tuulivoimaa ei tule kuitenkaan sijoittaa linnustolle tärkeiden alueiden välittömään läheisyyteen siinäkään tapauksessa, että nykyinen lainsäädäntö sen mahdollistaisi.

Pieni Mujumäki ei kuulu Etelä-Konneveden kansallispuistoon, mutta maisemavaikutukset ulottuisivat erittäin laajasti myös kansallispuiston alueelle. Lisäksi tuulivoiman rakentamisella ja tuotannolla olisi todennäköisiä vaikutuksia myös kansallispuistossa eläviin lajeihin. Kansallispuiston vuoksi alueella on valtakunnallistakin merkitystä. On kyseenalaista, voiko tällaiselle alueelle sijoittaa tuulivoimaa ilman, että se olisi ristiriidassa valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden kanssa ja siten mahdollisesti lainvastaista.

Vuonna 2024 päivitetyn ympäristöministeriön maisemavaikutusten arviointia koskevan ohjeen mukaan tuulivoimaloiden maisemavaikutusten arvioinnissa suositellaan voimaloiden kasvaneen koon vuoksi käytettäväksi lähivaikutusalueena 8–10 kilometrin laajuista vyöhykettä. Alle kahden kilometrin vyöhyke puolestaan kuuluu tuulivoima-alueen välittömään lä-

hiympäristöön.

Kaavaselostuksessa todetaan, että vaikutusalueen maisema on pienipiirteisyydessään herkkää muutokselle. Kaavaselostuksen liitteenä ei kuitenkaan ole maisemavaikutusten arviointia, jossa olisi kuvattu maiseman herkkyyssluokka ja muutoksen suuruus. Pienen Mujumäen lähivaikutusalueen maiseman herkkyyys on ympäristöministeriön ohjeessa kuvattujen kriteerien mukaisesti suuri tai erittäin suuri.

Etelä-Konneveden kansallispuisto on suurelta osin järvikansallispuisto, ja Pienen Mujumäen huomattavimmat maisemavaikutukset kohdistuvat maisemakuvaltaan suurelta osin luonnontilaisena säilyneelle vesistömatkailulle ja -retkeilylle tärkeälle järviolueelle, jonka erämaista luonnetta on vuosikymmenten kuluessa suojeltu paikallisin, maakunnallisin ja valtakunnallisin päätöksin.

Vesistöalueiden ja saarten lisäksi kansallispuiston mantereisen osan näköalapaikat, Kalamajavuori ja Loukkuvuori, kuuluvat Pienen Mujumäen lähivaikutusalueeseen. Kaavaluonnoksen liitteenä ei ollut näkymäalueanalyysia, mutta luonnonsuojelupiiri olettaa, että analyysiin valituilla parametreilla puisto torjuu näkymät kansallispuiston mantereisille osille. Kansallispuiston korkeilla, harvapuustoisilla kallioilla sekä Enonrannassa maisemavaikutukset voivat kuitenkin olla merkittäviä.

Luonnonsuojelupiiri toteaa, että nykyisten, kokonaiskorkeudeltaan 250–300 metristen voimaloiden sijoittaminen parin kilometrin päähän Etelä-Konnevedestä – järveä korkeampaan maastoon – muodostaisi vähintäänkin suuren kielteisen vaikutuksen muutokselle herkkään maisemaan.

Kaavamääräyksen mukaan kansallispuistojen lähellä haitallisia vaikutuksia maisemaan ja matkailuun on vältettävä ja tuulivoimarakentamisen suunnittelussa on otettava huomioon vaikutukset muun muassa luonnon monimuotoisuuteen, eläimistöön, ekologisiin yhteyksiin ja kulttuuriperintöön. Lisäksi haitallisia yhteisvaikutuksia on ehkäistävä. Pienen Mujumäen kohdalla nämä kaavamääräykset eivät ole toteutettavissa siinä määrin, että alueen voisi osoittaa tuulivoimatuotantoon soveltuvaksi. Pienen Mujumäen osoittaminen tuulivoimapotentialiseksi alueeksi on myös ristiriidassa luonnon monimuotoisuuden ja virkistysalueiden turvaamista korostavien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden kanssa.

Pienen Mujumäen vaikutusalueen luontoarvot, maisema ja merkitys matkailun kehittämiseksi ovat kiistattomat ja ristiriidassa raskaan energiantuotannon kanssa. Luonnonsuojelupiiri katsoo, että Pieni Mujumäki pitäisi poistaa maakuntakaavasta tuulivoimapotentialisena alueena ja että alueen jo aiemmin tunnistettuja suojelu-, maisema- ja virkistysarvoja kunnioitetaan nykyistä vahvemmin.

Haluamme tuoda esille myös tapahtumaketjun, jossa tavoite Etelä-Konneveden maisemakuvan turvaamisesta on vesitetty parin viime vuoden aikana maakuntakaavatyössä:

Etelä-Konneveden maisemakuvaa on haluttu suojella jo vuosikymmenien ajan. Valtioneuvoston periaatepäätös rantojensuojeluohjelmasta tehtiin vuonna 1990. Vuonna 2014 perustetun Etelä-Konneveden kansallispuiston perustamislain 1 §:n mukaan kansallispuisto perustettiin mm. Rautalammin reittiin kuuluvan Konneveden ranta- ja saaristoluonnon eliöstön, kallioperän ja vesistömaiseman suojelemiseksi ja hoitamiseksi.

Tämän vuoden alkuun asti voimassa olleessa Pohjois-Savon tuulivoimamaakuntakaavassa (2014) Pienen Mujumäen alue sijoittui vyöhykkeelle, jota koski erillinen, muuta maakuntaa matalampi seudullisen merkittävyyden raja. Merkinnällä pyrittiin turvaamaan maisemallisesti herkkien vesistöalueiden (mm. Rautalammin reitti) maisemakuvaa. Lisäksi lähtökohtana oli, että maakuntakaavassa ei osoiteta tuulivoimapotentialiaalia matkailun kannalta tärkeiden järvien, kuten Etelä-Konneveden ympärille.

Vielä maakuntakaava 2040:n 2. vaiheen luonnoksessa kansallispuistojen merkitys tunnistettiin: niiden järviolueiden ympärille ehdotettiin 5 kilometrin rajoitusvyöhykettä, jolla tuulivoimaloiden rakentaminen olisi ollut kokonaan kiellettyä. Rajoitusvyöhykettä pitivät kaavaluonnoksesta antamissaan lausunnoissa tarpeellisena mm. Pohjois-Savon Ely-keskus, Metsähallitus, Pohjois-Savon luonnonsuojelupiiri ja Rautalammin kunta. Tämä vyöhyke poistettiin kaavasta luonnosvaiheen jälkeen vedoten kaavateknisiin syihin ja ympäristöministeriön lausuntoon, jonka mukaan kaavamerkinnällä ei voitu *ehdotetun merkinnän tavoin* kieltää yksinomaan tuulivoimarakentamista.

Vaihtoehtoisia, kansallispuistojen herkkiä järvimaisemia turvaavia merkintöjä ei lähdetty edistämään, koska niistä ei Pohjois-Savon liiton mukaan olisi saatu vastaavaa hyötyä kuin tuulivoimarakentamisen täyskiellosta. Lisäksi liitto totesi, että kieltoalue toteutuu jo muutenkin esim. asutuksen vuoksi.

Luonnonsuojelupiiri ihmettelee haluttomuutta vaihtoehtoisten merkintätapojen etsimiseen 2. vaiheessa. Ympäristöministeriön Tuulivoimarakentamisen suunnitteluoppaan mukaan ”tuulivoimarakentamisen keskittämistä voidaan edistää myös osoittamalla maakuntakaavoissa sellaisia maakunnallisesti arvokkaita alueita, joille tuulivoimarakentamista ei tulisi suunnitella.” Oppaan liitteessä 1 (Tuulivoimarakentamista koskevan maakuntakaavan merkintöjä ja määräyksiä) on esimerkki ympäristöministeriön mukaan tarkoitukseen sopivasta merkin-

nästä: ”Maisemallisesti arvokas alue – Merkinnällä osoitetaan alueita, joiden maisema-arvot tulee säilyttää. Suunnittelumääräys: Alueelle ei saa suunnitella rakennelmia, joilla on niiden huomattavan korkeuden vuoksi haitallisia vaikutuksia maisemaan”.

Pohjois-Savon herkimpiä järvimaisemia turvaavaa rajoitusta ei osoitettu uuden kaavan 2. vaiheessa, vaikka tuulivoimaloiden korkeus on kasvanut reilusta sadasta metristä kolmeensataan metriin viimeisen kymmenen vuoden aikana. Vähintä, mitä maakuntaliitto voisi silti tehdä herkimpien järvimaisemien turvaamiseksi, olisi jättää seudullisesti merkittävä tuulivoimapotentiaali osoittamatta näille alueille. Kun on päädytty siihen, että kansallispuistomaisemien aktiivinen turvaaminen ei tule kyseeseen, ei niitä tule ainakaan alkaa omilla toilla aktiivisesti heikentää. Nyt tässä 3. vaiheessa on kuitenkin käymässä juuri niin. Kaavaselostuksessa todetaan: ”Rautalammin tuulivoimapotentiaalinen alue arvioitiin edellisvaiheessa potentiaaliltaan paikalliseksi mm. kansallispuiston vesialueen ympärille suunnitellun tuulivoimarakentamisen kieltoalueen vuoksi. Kieltoalueen jäätyä pois maakuntakaavasta, alueelle hahmottuu nyt seudullisesti merkittävä tuulivoimapotentiaali.”

Pienen Mujumäen tuominen kaavaan merkitsisi aikaisemmista periaatteista ja tavoitteista luopumista ja aikaisemmin tunnistettujen arvojen tietoista heikentämistä. Luonnonsuojelupiiri pitää tätä vakavana asiana. Jo aikaisemmassa kaavavaiheessa osoitettiin tuulivoimapotentiaalia kyseenalaisille alueille, joista hallinto-oikeus ei ole vielä antanut ratkaisuaan. Pieni Mujumäki menisi vielä pidemmälle ja viimeistään osoittaisi, että Pohjois-Savon maakuntakaavoitusta ohjaavat lähinnä yksittäisten hankeyhtiöiden toiveet ja tarpeet.

Tuulivoimapotentiaalisen alueen sijaan Pohjois-Savon luonnonsuojelupiiri ehdottaa ja pitäisi asianmukaisena, että maisemien turvaamiseksi suunniteltua merkintää tarkastellaan uudelleen nyt 3. vaiheessa. Luonnonsuojelupiiri ehdottaa edellä mainitun maisemallisesti arvokkaan alueen merkinnän lisäämistä Etelä-Konneveden ympärille 5 kilometrin etäisyydelle likimääräisestä rantaviivasta, kuten 2. vaiheesta kaavateknisistä syistä poistettu tuulivoimarakentamisen kieltovyöhyke oli suunniteltu:

Maisemallisesti arvokas alue

Merkinnällä osoitetaan alueita, joiden maisema-arvot tulee säilyttää.

Suunnittelumääräys: Alueelle ei saa suunnitella rakennelmia, joilla on niiden huomattavan korkeuden vuoksi haitallisia vaikutuksia maisemaan.

Luonnonsuojelupiiri huomauttaa vielä, että jokaisella kunnalla on omanlaisensa maantieteelliset, ekologiset ja asutukselliset olosuhteet, joiden yhteensopivuutta seudullisesti mer-

kittävälle tuulivoimatuotannolle on arvioitava maakuntakaavassa. Kyse ei ole tasapuolisuussasiasta, jossa kaikkien kuntien olisi saatava ”osansa” maakunnan tuulivoimapotentialista, vaan todellista soveltuvuutta kunnan alueella olisikaan. Pohjois-Savossa on useita kuntia, joiden alueelle ei ole kaavoitettu seudullisesti merkittävää tuulivoimapotentialia. Vastaavasti eri kuntien alueella voi olla erilaiset lähtökohdat aurinkovoiman tuotannolle.

HUTTUSENLEHTO

Huttusenlehdon tuulivoimapotentialialinen alue vaikutusalueineen on ekologisesti merkittävä, laaja ja yhtenäinen luontokohteiden keskittymä, joka toimii tärkeänä ekologisen yhteytenä ja tarjoaa elinympäristönä useille vaateliaille lajeille. Alueen kaltaisia monimuotoisia ja yhtenäisiä kohteita on Ylä-Savossa enää vähän. Huttusenlehdon tuulivoimapotentialialinen alue sijoittuu voimassa olevassa maakuntakaavassa osoitetulle luonnon ydinalueelle.

Alueelta on runsaasti havaintoja päiväpetolinnuista.

Huttusenlehdon alue on myös sopiva elinympäristö kaikille suurpedoillemme. Alue on osittain Sonkajärven susireviiriä ja se rajautuu Uuran susireviiriin.

Viisi kilometriä Huttusenlehdosta itään sijaitsee arvokas Autiosuon ja Uuranholin Natura 2000 -alue. Luonnonvarakeskus on huomauttanut lausunnossaan Huttusenlehdon hankkeen YVA-ohjelmasta, että metsäpeuran levinneisyysalueella Natura-alueiden suojeluprusteisiin on tulossa tarkennuksia metsäpeuran osalta. Metsähallitus toteaa lausunnossaan YVA-ohjelmaan, että hankealue sijaitsee Suomenselän ja Kainuun metsäpeuran osakantojen välissä. Hanke voi Metsähallituksen mukaan toteutuessaan haitata peurojen liikkumista ja hidastaa osakantojen yhdistymistä. Osakantojen yhdistyminen on yksi metsäpeurakan hoitosuunnitelman päätavoitteista.

Huttusenlehto sijaitsee kulttuurihistoriallisesti ja matkailun ja virkistykseen kannalta arvokkaalla alueella. Välittömässä läheisyydessä on valtakunnallisesti merkittävä Jyrkän ruukki-alue. Alue on osa Jyrkän ruukin ja Metsäkartanon välistä, maakuntakaavan 2. vaiheessa osoitettua matkailun- ja virkistykseen kehittämisyöhykettä, joka hyödyntää olemassa olevia reitistöjä, palveluja ja yhteyksiä Tiilikajärven kansallispuistoon. Alueella kulkevat muun muassa Volokinpolku ja Nurmijoen melontareitti, jotka ovat alueen keskeistä luontomatkailuinfrastruktuuria.

Maakuntakaavan kaavamääräysten mukaan tuulivoimarakentamisen suunnittelussa on otettava huomioon vaikutukset muun muassa luonnon monimuotoisuuteen, eläimistöön, ekologisiin yhteyksiin ja kulttuuriperintöön. Lisäksi haitallisia yhteisvaikutuksia on ehkäistävä. Huttusenlehdon kohdalla nämä kaavamääräykset eivät ole toteutettavissa siinä määrin, että alueen voisi osoittaa tuulivoimatuotantoon soveltuvaksi. Huttusenlehdon osoittaminen tuulivoimapotentialialiseksi alueeksi on myös ristiriidassa luonnon monimuotoisuuden tur-

vaamista korostavien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden kanssa.

Huttusenlehdon vaikutusalueen luontoarvot, kulttuurihistoriallinen ympäristö ja merkitys matkailun kehittämiseksi ovat kiistattomat ja ristiriidassa raskaan energiantuotannon kanssa. Luonnonsuojelupiiri katsoo, että Huttusenlehto pitäisi poistaa maakuntakaavasta tuulivoimapotentiaalisena alueena ja että alueen jo aiemmin tunnistettuja suojelu-, maisema- ja virkistysarvoja kunnioitetaan nykyistä vahvemmin.

YHTEENVETO PIENESTÄ MUJUMÄESTÄ JA HUTTUSENLEHDOSTA

Maakuntakaava on suomalaisessa alueidenkäytön suunnittelujärjestelmässä korvaamaton kokonaisvaltaisen suunnittelun väline, jonka asemaa uusi alueidenkäyttölaki uhkaa horjuttaa. Pohjois-Savon liitto on halunnut puolustaa maakuntakaavan merkitystä ja lausunut kesäkuussa luonnokseen hallituksen esityksestä uudeksi alueidenkäyttölaiksi seuraavaa:

”Maakuntakaavan merkittävin nykyinen tehtävä on yhteensovittaa niin valtakunnalliset, maakunnalliset kuin paikalliset tavoitteet toisiinsa. **Maakuntakaava ei katso vain yhden intressiryhmän etua**, vaan on demokraattinen ja osallistava väline erilaisten tarpeiden yhtäaikaiseen tarkasteluun ja arviointiin. Suunnittelun sujuvuuden ja strategisesti tärkeiden hankkeiden etenemisen varmistamiseksi ylikunnallisen yhteensovittamisen tehtävä tulee säilyttää maakunnan liitoilla. Maakuntakaavan kykyä yhteensovittaa eri näkemyksiä ja ristiriitojakin, ei ole korvattavissa millään muulla välineellä suunnittelujärjestelmässämme. Se takaa valtakunnallisten tavoitteiden toteutumisen ja hyväksyttävyyden alueellisesti ja edistää samalla eri tahojen sitoutumista niiden toteuttamiseen.”

Pohjois-Savon luonnonsuojelupiiri allekirjoittaa Pohjois-Savon liiton näkemyksen täysin. Maakuntakaavassa ei pitäisi katsoa vain yhden intressiryhmän etua, vaan sen tulisi olla väline erilaisten tarpeiden yhtäaikaiseen tarkasteluun ja arviointiin sekä valtakunnallisten, maakunnallisten ja paikallisten tarpeiden yhteensovittamiseen. Toivomme, että maakuntaliitto on itse valmis myös seisomaan näiden sanojen takana, eikä omalla toiminnallaan rapauta maakuntakaavoituksen asemaa maakuntamme suunnittelun välineenä.

Pienen Mujumäen ja Huttusenlehdon tuulivoimapotentiaaliset alueet sijaitsevat molemmat alueilla, joilla on poikkeuksellisia luontoarvoja ja merkittävää matkailu- ja virkistyskäyttöä sekä niiden kehittämispotentiaalia. Pienen Mujumäen haittavaikutukset yltäisivät lisäksi naapurikuntiin ja -maakuntaan. Tuulivoimatuotanto aiheuttaisi näissä paikoissa vaikutusalueellaan poikkeuksellisen suurta maankäytön ristiriitaa, eikä ole selvästikään yhteensovitettavissa muiden, voimassa olevassa maakuntakaavan 2. vaiheessakin osoitettujen tavoitteiden kanssa. Tuulivoimapotentiaalin kaavoittaminen näille alueille palvelisi vain yksittäisten hankeyhtiöiden ja kuntien kapea-alaista taloudellista etua, ja jättäisi huomiotta alu-

eille asetetut seudulliset, maakunnalliset ja valtakunnalliset tavoitteet, joihin tukeutuen alueita on tähän saakka kehitetty.

Tuulivoimaloiden luontovaikutuksista on tullut viime vuosina uutta tietoa. Luonnonvarakeskuksen kansainvälisen koostetutkimuksen (2023) mukaan monet lintu- ja nisäkäsrhyhmät väistävät tuulivoimaa, mistä on haitallisia seurauksia erityisesti harvinaisille ja uhanalaisille lajeille. Luken mukaan vaarana on, että arvokkailla alueilla elävä uhanalainen lajisto vähenee entisestään, jos tuulivoimaa sijoitetaan sen lähiympäristöön. Tutkimustiedon vähyyden vuoksi Luke suosittelee varovaisuusperiaatteen noudattamista tuulivoima-alueiden sijoittamisessa ja kehottaa kokonaan välttämään niiden sijoittamista arvokkaille alueille. On ilmeistä, että Pieni Mujumäki ja Huttusenlehto ovat tällaisia kokonaan vältettäviä alueita.

Molemmat alueet ovat lisäksi saaneet maakuntaliiton tuulivoimapotentiaaliselvityksen teknis-taloudellisessa analyysissä matalahkot pisteet. Syynä tälle on erityisesti hankkeiden sijainti kaukana sähkönsiirtoverkosta. Pelkän huonon teknis-taloudellisen toteutettavuuden lisäksi 20–30 kilometriä pitkät liityntäjohdot lisäisivät näillä alueilla toteutettavien hankkeiden kielteisiä ympäristövaikutuksia, kuten elinympäristöjen pirstoutumista ja ekologisten yhteyksien heikentymistä.

Maakuntakaavoituksen tehtävänä ei ole toteuttaa yksittäisten hankeyhtiöiden tai kunnan viranhaltijoiden toiveita tällaisissa tapauksissa, joissa toiveet ovat ristiriidassa muiden, huomattavan laaja-alaisen ja painavien maankäytön intressien kanssa.

Luonnonsuojelupiiri haluaa uskoa, että Pohjois-Savon liitto noudattaa kesäkuisen lausuntonsa periaatteita omassa maakuntakaavatyössään ja jättää Pienen Mujumäen ja Huttusenlehdon tuulivoimapotentiaaliset alueet luonnosvaiheen jälkeisestä kaavaehdotuksesta pois. Sonkajärven kunta onkin jo tehnyt asian suhteen vastuullisen ratkaisun, ja itse ehdottanut Huttusenlehdon jättämistä pois maakuntakaavasta.

Luonnonsuojelupiiri kiinnitti myös huomiota kaavaselostuksessa olevaan harhaanjohtavaan ilmaisuun: Selostuksessa sanotaan, että Pienen Mujumäen ja Huttusenlehdon alueita on ”pyritty yhteensovittamaan luontomatkailuun ja erämaamaiseen virkistykseen soveltuvilla alueilla – rajaamalla potentiaalista aluetta etäämmälle häiriintyvistä luontokohteista”. Tästä saa käsityksen, että alueita olisi maakuntakaavatyössä rajattu pienemmäksi verrattuna johonkin aikaisempaan vaihtoehtoon, vaikka ilmeisesti rajauksia on kuitenkin ”pienennetty” vain verrattuna tuulivoimayhtiöiden omiin, maakuntakaavan vastaisiin suunnitelmiin. Tuulivoimapotentiaalinen alue näyttäisikin olevan ainakin Pienen Mujumäen tapauksessa niin likellä Etelä-Konnevettä kuin maakuntaliiton omat puskurietäisyydet asutukseen ja

Iso-Siimarinmäen Natura SAC -alueeseen sallivat. On tärkeää, että kaavaluonnoksesta lausuvat tahot saisivat kaavaselostuksesta oikean käsityksen asioista.

MYLLYKANGAS

Luonnonsuojelupiiri pitää oikeana maakuntaliiton ratkaisua jättää Myllykankaan tuulivoimapotentiaalin alue lisäämättä maakuntakaavaluonnokseen. Olisi täysin kestämatöntä mahdollistaa maakuntakaavalla seudullisen kokoluokan tuulivoimahanke Talaskangas-Joutensuo -FINIBA-alueen keskelle. Sen tekevät mahdottomaksi myös Pohjois-Savon liiton omat tuulivoiman ja luontokohteiden väliin asetetut puskurietäisyydet, jotka voisivat luonnonsuojelupiirin näkemyksen mukaan olla monien muiden maakuntien tavoin pidempiäkin.

Myöskään metsäpeurojen vuoksi alueelle ei ole kestävä sijoittaa tuulivoimaa. Luonnonvarakeskus on lausunut Myllykankaan hankkeen YVA-ohjelmaan, että ”hankealueen välittömässä läheisyydessä sijaitsee Talaskankaan Natura-alue ja alueella elää metsäpeuroja. Metsäpeuralle tärkeiden suo- ja metsävaltaisten Natura 2000 -alueiden ja tuulivoiman väliin tulee jättää n. 5 km suojavyöhyke. Suo- ja metsävaltaisten Natura 2000 -alueiden sisälle tai läheisyyteen on vältettävä rakentamista teitä, sähkölinjoja tai muuta infraa, koska ne heikentävät ko. alueen luontoarvoja erityisesti metsäpeuran näkökulmasta.”

AURINKOVOIMAMÄÄRÄYS

On kiitettävää, että aurinkovoimamääräyksellä ohjataan välttämään luonnon ydinalueiden ja ekologisten yhteyksien pirstomista. On myös tärkeää, että määräyksen mukaan aurinkovoimarakentamisesta ei saa muodostua haitallisia vesistövaikutuksia. Lisäksi on tarpeellista, että määräyksellä ohjataan huomioimaan tuotantoalueiden suunnittelussa kulttuuriympäristön, maiseman, virkistys- ja luonnon arvot.

Maakuntakaavaluonnoksen määräys on kokonaisuudessaan aurinkovoimarakentamiselle erittäin mahdollistava, sillä määräyksessä ei ole erikseen osoitettu vain tiettyjä alueita aurinkovoimalle (toisin kuin suuren kokoluokan tuulivoimahankkeissa). Kun aluevarauksia ei ole, vältettävien eli ns. no go -alueiden merkitys korostuu. Tällaisia no go -alueita ei määräysluonnoksessa ole. Edes ojitamattomia, luonnontilaisia soita ei ole kokonaan rajattu pois.

Velvoittavuudeltaan lievien ilmausten, kuten välttämisen ja huomion kiinnittämisen lisäksi määräyksellä pitäisi tiukemmin ohjata aurinkovoiman sijoittumista muualle kuin metsäalueille ja luonnontilaisille soille.

Hallituksen esityksen luonnoksessa uudeksi alueidenkäyttölainsäädännön 71 §:ään, että

”laadittaessa 70 §:ssä tarkoitettua aurinkovoimarakentamista ohjaavaa yleiskaavaa, on sen lisäksi, mitä yleiskaavasta muutoin säädetään, huolehdittava siitä, että:

- 2) aurinkovoimarakentamista ei osoiteta merkittävässä määrin metsämaalle;
- 3) aurinkovoimarakentamista ei osoiteta ojittamattomille luonnontilaisille suoalueille;

Maakuntakaavaluonnoksen aurinkovoimamääräys on siis ristiriidassa alueidenkäyttölain HE-luonnoksen kanssa. Jos laki tulee ensi vuonna tuosisäältä voimaan, maakuntakaavan määräys muuttuu heti vanhentuneeksi ja jää epäsuotavalla tavalla hämärtämään normihierarkiaa. Tällaista tilannetta pitää välttää.

HE-luonnoksen 71 §:n 2. kohdan perusteluissa sanotaan:

”Metsän raivaaminen muuhun käyttöön johtaa hiilivaraston purkautumiseen ja tulevan hiilinielun menettämiseen. Maaperätyypistä ja uudesta maankäyttömuodosta riippuen maaperä saattaa muuttua hiilinielusta päästölähteeksi, tai maaperäpäästöt voivat kasvaa merkittävästi. – – Rakennetun ympäristön osalta metsänraivaus liittyy enenevässä määrin energiantuotannon tarpeisiin. Tämän johdosta aurinkovoimahankkeita on niiden tarvitseman suuren pinta-alan vuoksi tarkoituksenmukaista pyrkiä ohjaamaan pois metsämaalta metsäkadon vähentämiseksi. Vaihtoehtoja metsään tai pelloille rakentamiselle on Suomen kaltaisessa metsäisessä maassa rajallisesti, joten säännös kuitenkin mahdollistaisi sen, että aurinkovoimarakentamiseen osoitetusta alueesta pieni osa osuisi tällaisille alueille.”

Maakuntahallituksen käsittelyyn 26.5.2025 viety luonnos oli vielä linjassa uuden alueidenkäyttölain HE-luonnoksen kanssa ohjatessaan aurinkovoimarakentamista ”pääosin muille kuin metsäalueille”. Maakuntahallituksessa tämä kohta kuitenkin poistettiin ja metsien säilyminen mainitaan kaavaluonnoksessa enää vain elinkeinonäkökulmasta huomioon otettava asiana.

”Kiinnittää huomiota” on velvoittavuudeltaan liian lievä ilmaus, ja metsät ovat muutakin kuin elinkeino: elinympäristöjä, hiilinieluja ja hiilivarastoja. Määräyksen tavoitteena pitäisi olla hiilinielujen ja -varastojen säilyttäminen ja uhanalaisten metsäelinympäristöjen turvaaminen aurinkovoimarakentamiselta. Näitä määräyksessä ei nyt huomioida muuten kuin velvoittavuudeltaan lievinä kokonaisilmastovaikutusten ja luonnonarvojen huomioimisena. Hiilinieluja ja -varastoja vähentävä sekä luonnon monimuotoisuutta köyhdyttävä aurinkovoima ei ole vihreää siirtymää.

Näistä syistä ja uuden alueidenkäyttölain HE-luonnokseen nojaten ehdotamme, että mää-

räys muutetaan metsiä koskien takaisin maakuntahallitukselle menneen esityksen mukaiseksi: ”Vaikutuksiltaan merkittävät aurinkoenergia-alueet on sijoitettava pääosin muille kuin metsäalueille.”

Mikäli määräys jää luonnoksen mukaiseksi, sen vaikutusten arviointia pitää täydentää. Siinä on silloin huomioitava määräyksen mahdollistama hiilinielujen ja -varastojen hupeneminen sekä uhka metsäluonnon monimuotoisuudelle.

Ojittamattomia, luonnontilaisia soita koskien uuden alueidenkäyttölain HE-luonnoksen 71 §:n 3. kohdan perusteluissa todetaan:

”Kaikkiaan yli puolet Suomen suoalasta on ojitettu ja Etelä-Suomessa ojitusosuus ylittää monin paikoin 75 %. Aurinkovoimalan rakentamisesta aiheutuvat maaperäpäästöt voivat olla erittäin merkittäviä. Tällaisia merkittäviä maaperäpäästöjä saattaa aiheutua nimenomaan soille rakentamisesta.”

Ojittamattomien, luonnontilaisten soiden hupeneminen on johtanut suolajiston uhanalaistumiseen. Pohjois-Savossa ojitettujen soiden osuus suopinta-alasta on jopa 90 %. Uusia uhkia luonnontilaiselle suoluonnolle ei enää voida sallia, vaan suunnan pitäisi olla ennallistamisasetuksen ja biodiversiteettistrategian mukaisesti päinvastainen. Harmillisesti maakuntakaava 2040:n 2. vaiheessa hukattiin mahdollisuus suojella maakunnassa olevat soiden-suojeluohjelman täydennysehdotuksen kohteet (maanomistajille maksettavaa korvausta vastaan). Helmi-suojeluohjelma ei valitettavasti riitä turvaamaan näitä luonnon monimuotoisuuden kannalta äärimmäisen tärkeitä ja metsätalouden kannalta marginaalisia kohteita, vaan niitä menetetään edelleen metsätalouden toimenpiteiden vuoksi. Tästäkin syystä maakunnan viimeisiä luonnontilaisia soita pitää varjella aurinkovoimarakentamiselta.

Näistä syistä ja alueidenkäyttölain HE-luonnokseen nojaten ehdotamme, että luonnontilaisia soita koskien sana ”pääosin” otetaan määräyksestä pois: ”Aurinkoenergian tuotantoalueita suunniteltaessa on huolehdittava siitä, että ne sijoittuvat muualle kuin ojittamattomille, luonnontilaisille suoalueille.”

Ojittamattomien, luonnontilaisten soiden vähyden vuoksi tällä ei olisi mainittavaa merkitystä kaavan mahdollistavuuden kannalta, mutta sillä olisi suuri merkitys luonnon monimuotoisuuden kannalta.

Lisäksi merkitykseltään ja viittaussuhteeltaan epäselväksi jäävä lause ”alueiden soveltuvuus voidaan arvioida kokonaisvaikutusten ja alueellisten erityispiirteiden pohjalta” on syytä poistaa. Tarkoitetaanko sillä kaikkia aurinkovoima-alueita, joiden suunnittelun ohjaamiseen lause ei tuo mitään lisäarvoa? Vai tapauskohtaista harkintaa luonnontilaisille soille sijoitet-

taville alueille, joita ei pitäisi suunnitella ollenkaan?

Mikäli määräys jää luonnoksen mukaiseksi, vaikutusten arviointia pitää täydentää, ja huomioida siinä soille rakentamisesta aiheutuvat maaperäpäästöt sekä määräyksen aiheuttama uhka suoluonnon monimuotoisuudelle. On myös huomattava, että ojitetuillakin soilla, jotka ovat jääneet kitu- tai joutomaaksi, voi olla vastaavia luonnonarvoja kuin ojittamattomilla soilla.

Kaavamääräyksiin voisi lisäksi edistää aurinkovoimahankkeiden luontoposiitiivisuutta esimerkiksi seuraavalla suunnittelumääräyksellä: "Aurinkovoimaloiden toteuttamisessa tulee pyrkiä ylläpitämään ja lisäämään luonnon monimuotoisuutta parantavia toimia." Niittykasvien viljely paneelien väleissä sekä niitto tai laidunnus voivat tarjota elinympäristöjä pölyttäjille sekä maatalouden tehostumisen vuoksi harvinaistuneille perinnebiotooppikasveille ja niistä riippuvaisille lajeille. Hanketoimijatkin vakuuttavat, että huolellinen suunnittelu ja vastuullinen toteutus mahdollistavat aurinkovoimatuotannon ja luonnon monimuotoisuuden edistämisen samalla alueella, joten tällainen ohjaava kaavamääräys ei olisi keneltäkään pois. Päin vastoin se voisi lisätä hankkeiden hyväksyttävyyttä.

SÄHKÖNSIIRRON YHTEYSTARVE

Pohjois-Savon luonnonsuojelupiiri huomauttaa, että sähkönsiirron yhteystarpeena merkitty Fingridin Harjulinjan läntinen linjaus kulkisi pitkän matkaa vanhaa johtokäytävää pitkin, joten se voisi olla luontovaikutuksiltaan vähemmän haitallinen.

Itäinen reittivaihtoehto kulkee Rautalammillä Pohjois-Savon LUMO-ohjelmassa tunnistetun monimuotoisuuskeskittymän halki. Tuollaisenaan linja pirstoisi Konnevesi-Kalaja-Niinivuori-Natura-alueen ja Keurunmäki-Haavikkolehdon Natura-alueen välistä ekologista yhteyttä. Tämän yhteyden vahvistaminen on esitelty yhtenä LUMO-ohjelman painopisteistä kyseisellä keskittymällä. Voimajohdon itäisellekin linjaukselle lienee löydettävissä Keurunmäki-Haavikkolehdon natura-alueen itäpuolelta kulkeva vaihtoehto, joka ei pirstoisi mainittua ekologista yhteyttä.

Alustava itäinen linjaus kulkee myös Rastunsuon lintujärven vierestä. MAALI-alueeksi osoitettu Rastunsuon lintujärvi on merkittävä vesilintujen pesimäalue ja muuttolintujen levähdys- ja ruokailualue, jonka Pohjois-Savon luonnonsuojelupiiri omistaa. Luonnonsuojelupiiri on juuri alkanut kunnostaa lintujärveä yhä monipuolisemman muutto- ja pesimälinnuston mahdollistamiseksi. Lintujärven vieressä olevat voimalinjat aiheuttaisivat törmäysriskin alueen monipuoliselle lintulajistolle, johon lukeutuu myös kaartelevia päiväpetolintuja.

Asiaa ei ratkaista maakuntakaavassa, mutta luonnonsuojelupiiri toivoo, että Pohjois-Savon

liitto kiinnittää asiaan huomiota voimajohdon YVA-prosessissa.

VAIKUTUSTEN ARVIOINTI

Maakuntakaavaluonnoksen kaavaselostuksen vaikutusten arvioinnista (Luku 6) sanotaan seuraavaa: ”Luonnosvaiheessa vaikutusten arvioinnin tavoitteena on osoittaa kaavaluonnoksessa lähtökohtia ehdotusvaiheen kokonaisvaikutusten arviointiin. Kaavaluonnoksen arvioinnissa painotettiin ihmisten elinoloja ja elinympäristöä sekä alue- ja yhdyskuntarakennetta.”

Kuten luonnonsuojelupiirin lausunnosta käy ilmi, kaava sisältää useita elementtejä, jotka sisältävät uhkan tai heikennyksiä luonnon monimuotoisuudelle. Vaikutukset luonnon monimuotoisuuteen pitää ehdottomasti olla yhtenä lähtökohtana ehdotusvaiheen kokonaisvaikutusten arviointiin, mikäli kaavaluonnoksen luonnon monimuotoisuutta heikentävät ratkaisut säilytetään kaavassa.

Energiantuotantoon liittyen todetaan: ”Pohjois-Savon maakuntakaavan 2040, 3. vaiheessa on ymmärretty, että uudet toimintatavat erityisesti energiasektorilla vaativat kompromisseja ja asioiden yhteensovittamista. Tuuli- ja aurinkovoimatuotannolla, sekä vetytaloudella edistetään ilmastotavoitteiden toteutumista ja energiaomavaraisuutta, mutta samalla sillä saatetaan olla heikentäviä vaikutuksia esimerkiksi yhtenäisten pelto- ja metsäisten alueiden ja maiseman kannalta.”

Heikentäviä vaikutuksia luonnon monimuotoisuuden kannalta ei ole tässäkään tuotu esiin. Maakuntakaavan 2. vaiheessa tehtiin jo lukuisia luonnon monimuotoisuudelle haitallisia kompromisseja energiantuotannon vuoksi. Tarkoittavatko kompromissit ja asioiden yhteensovittaminen Pohjois-Savossa sitä, että luonnon monimuotoisuus ja virkistysarvot väistyvät säännönmukaisesti energiantuotannon alta? Ilmastotavoitteiden toteuttaminen on tärkeää, mutta ratkaisuilla ei saa ehdoin tahdoin pahentaa luontokatoa.

Tässä yhteydessä luonnonsuojelupiiri korostaa myös kokonaisenergiankulutuksen vähentämisen tärkeyttä. Esimerkiksi paljon sähköä kuluttavien datakeskushankkeiden tarpeellisuutta tai toivottavuutta edes kansantalouden tai sähkömarkkinoiden toimivuuden kannalta ei mietitä tällä hetkellä kokonaisvaltaisesti millään suunnittelujärjestelmämme tasolla.

Kaavaselostuksessa todetaan valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista: ”Alueidenkäytölain mukaan alueiden käytön suunnittelussa on huolehdittava valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden huomioon ottamisesta siten, että edistetään niiden toteuttamista.” Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden toteutumista on kaavaluonnoksessa arvioitu seuraavien tavoitteiden osalta: toimivat yhdyskunnat ja kestävä liikkuminen, terveellinen ja turvallinen elinympäristö sekä uusiutumiskykyinen energiahuolto.

Valtakunnallisiin alueidenkäyttötavoitteisiin lukeutuu kuitenkin myös elinvoimainen luonto- ja kulttuuriympäristö sekä luonnonvarat. Tavoitteen mukaan ”luonnon monimuotoisuuden edistämisen ja sitä koskevien kansainvälisten velvoitteiden kannalta on tärkeää, että luonnonarvot ja niiden kannalta tärkeät alueet ja ekologiset yhteydet otetaan huomioon alueidenkäytön suunnittelussa eikä niitä pirstota tarpeettomasti muulla alueidenkäytöllä.” Toivottavasti tavoitetta ei ole jätetty arvioimatta siksi, että siihen kohdistuu kaavaluonnoksesta käytännössä yksinomaan kielteisiä vaikutuksia.

Jos maakuntakaavassa halutaan tehdä luonnon monimuotoisuutta heikentäviä ratkaisuja, niistä aiheutuvat haitalliset vaikutukset pitää tuoda selkeästi esille. Pohjois-Savon luonnonsuojelupiiri kuitenkin uskoo siihen, että kaava muuttuu jatkosuunnittelussa vielä luonnon monimuotoisuuden kannalta hyväksyttäväksi.

Pohjois-Savon luonnonsuojelupiiri ry

Allekirjoitukset

Markus Sjöberg, puheenjohtaja

Timo Koskinen, sihteeri